

допомогою назви (власної назви). Антропотопоніми, мабуть, належать до найперших, найдавніших і найзручніших способів маркування простору, вказівки на належність (заселення, освоєння) території певній особі. На Сумщині антропонімічне джерело засвідчене у назвах Михайлівка, Михайлівське, Наумівка (Конотоп. р-н), Василівка (Лебединський, Роменський, Середино-Будський р-ни), Дмитрівка (Буринський, Великописарівський, Лебединський р-ни), Бобіне (Путивльський р-н), Штепівка (Лебединський р-н) та інших. Здебільшого для творення топонімів використовують прізвища та імена людей.

Закон гідронімної топонімізації (трансонімізації) – позначення простору (мікропростору), освоєного і заселеного людиною, назвою водойми, поблизу якого виник населений пункт.

Вода – необхідний складник життєіснування людини, гідрооб'єкт - своєрідний орієнтир у просторі, засіб його освоєння. Назва водойми завжди набагато давніша за назву поселення. Тому часто наші предки у давнину використовували назву водного об'єкта (гідронім), поблизу якого з'являлося поселення, для найменування самого населеного пункту. Так, наприклад, комонім Сула (Сум. р-н) виник тому, що в цьому місці формувалося русло річки Сули; ойконім Ромни - від назви річки Великий Ромен (місто виникло як фортеця неподалік впадіння річки Великий Ромен у річку Сулу); місто Суми отримало назву від гідроніма Сумка (фортеця з'явилася поблизу впадіння Сумки у Псел); пмт Липова Долина успадкувало назву від гідроніма Липівка: поселення виникло в низькому місці (в долині) річки Липівки (гідронім походить від фітоніма липа: річка зусбіч була оточена липами); комонім Вири (Білоп. р-н) - від гідроніма Вир (поселення розташоване на березі р. Вир). Так само відгідронімного творення ойконіми Грунь, Конотоп, Терни, Суджа та ін. Гідронімний зв'язок відчутний і в назвах поселень Запсілля, Присейм'я, Верхосулка, Сульське, Засулля, Грунівка, Грунька, Івот, Івотка...

Закон топонімічного кодування специфіки географічного середовища - врахування і послідовне використання ознак географічних умов середовища як бази для творення топонімів.

Топоніми у багатьох випадках є мовними знаками маркування простору з урахуванням його різноманітних фізичних показників.

Як відомо, географія вивчає поверхню землі, природні умови (рельєф, клімат, ґрунти, рослинний і тваринний світ), населення,

економічні ресурси (розміщення виробництва, умови та особливості його розвитку в країнах та окремих регіонах).

Мовці часто використовують географічні терміни, зокрема і народні географічні терміни, для позначення певної місцевості (мікро- чи макропростору). Активна дія цього закону у сфері топонімічного творення зумовлена важливістю для людини ознак довколишнього світу і їх використання для номінації об'єктів. Розрізнення, диференціація географічних умов середовища зумовлена практичною потребою двоякого характеру: не тільки необхідністю вказати на місце поселення, а й відзначити його географічні особливості (грунт, поклади корисних копалин, ландшафт, рельєф та ін.).

Закон різноманітності знакового маркування простору (закон варіювання найменувань у мікропросторі) - творчий підхід мовносіїв до називання топооб'єктів; використання арсеналу мовних засобів для позначення місцевості; відбір і використання мовних знаків для творення топонімів, формування багатоманітного топонімного континууму.

У мовній свідомості, мовній практиці індивідів засвідчене прагнення позначати простір неоднаково, враховуючи різні його ознаки. Мовцям до вподоби у тому чи іншому випадку вдатися до антропотопонімізації, у іншому - до гідротопонімізації (трансонімізації)... Крім того, антропотопонімізація теж відзначається багатогранністю, різнобічністю: у відносно окресленому континуумі антропотопоніми не повторюються; з-поміж антропонімів використовують як імена (чоловічі і жіночі), так і прізвища та по батькові; засвідчені неоднакові, відмінні словотвірні моделі творення топонімів (варіації топонімів) (Михайлівка і Михайлівське Конот. р-ну, Івот Шостк. р-ну й Івотка Ямп. р-ну (сусідні райони), Миколаївка і Новомиколаївка Сум. р-ну, Камінь Крол. р-ну, Кам'яне Красноп., Лебед. р-нів, Кам'янка і Кам'янецьке Трост. р-ну, Кам'янка Середино-Будського р-ну).

Треба вважати, що прагнення мовців до варіювання топонімів у визначеному ареалі є свідченням специфіки їхньої етномовленневої свідомості та етномовленневої креативної діяльності, показником мовного смаку в називанні топооб'єктів, водночас – показником потенцій мови як рівневої системи.

Отже, варіювання назв – закономірний процес, зумовлений потребами суспільної та інтелектуально-культурної життєдіяльності людини, її перебуванням в соціумі.

Список використаних джерел

1. Беценко Т. Етюди з топонімії Сумщини. Походження географічних найменувань. Суми: Собор, 2001. 72 с.
2. Беценко Т.П. Лінгвістичне краєзнавство. Походження географічних назв Сумщини. Суми: Мрія-1, 2015. 180 с.
3. История городов и сел Украинской ССР. Сумская обл. К.: Главная редакция украинской советской энциклопедии, 1980. 698 с.
4. Коваль Я.П. Знайомі незнайомці. Походження назв поселень України. К.: Либідь, 2001. 304 с.
5. Кругляк Ю.М. Ім'я вашого міста. Походження назв міст і селищ міського типу Української РСР. К.: Наук. думка, 1978. 152 с.
6. Мурзаев Э.М. География в названиях. М.: Наука, 1982. 176 с.
7. Мурзаев Э.М. Словарь народной географической терминологии. М.: Мысль, 1984. 653 с.
9. Янко М.Т. Топонімічний словник України: словник-довідник. К.: Знання, 1998. 438 с.
10. Янко М.Т. Топонімічний словник-довідник Української РСР. К.: Рад. письменник, 1973. 179 с.

* * *

Беценко Тетяна Петрівна,

докторка філологічних наук, професорка кафедри української мови і літератури
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
(Суми, Україна)

Походження ойконіма Путивль (Сумська обл.)

Топонімікон - цікавий і водночас маловивчений фрагмент будь-якої системи мовних знаків. Як правило, топонімічний матеріал кожної культури поєднує універсальні закони творення назв та власне національні, що заховані в глибині віків. Так чи інакше всяка географічна назва - витвір мовномисленневої культури наших предків. Це зумовлює повсякчасний інтерес до географічних найменувань. Показовим є топонімікон Сумського регіону, на теренах якого спостережено багатівікове переплетення різних